

quia tamen ratio generis, quam consequitur modus prædicandi, in divinis non salvatur; ideo secundum modum prædicandi a substantia non differunt, sed substantialiter prædicantur.

Non tamen tres magni, sed unus magnus. Hoc intelligendum est, si substantie sumatur. Si autem adjective, sic prædicari potest pluraliter, quia numerum a suppositis trahit.

Deus enim non est magnus ea magnitudine quae non est quod ipse. Hic vult probare quod magnitudo de Deo substantialiter dicitur. Quod enim substantialiter non est magnus, magnum dicitur participatione alicujus magnitudinis, quae substantia non est. Sed illa magnitudo ejus participatione aliud magnum dicitur, major est eo quod per ipsum magnum dicitur. Ergo omni eo quod non substantialiter magnum est, aliquid majus est. Deo autem nihil est majus. Ergo ipse substantialiter magus est.

Sed videtur quod haec ratio non valet, quia concretum de abstracto non prædicatur, ut album de albedine. Unde non videtur ut ex eo quod dicitur magnum accidentaliter, major sua magnitudo dicitur. Et præterea in eadem magnitudine non est accipere majus vel minus. Illud autem quod participat magnitudinem non habet nisi magnitudinem participatam. Ergo non potest dici major quam sit ipsa magnitudo.

DISTINCTIO XXIII.

De hoc nomine quod est persona: quod cum secundum substantiam dicitur, tamen pluraliter, non singulariter in summa accipitur.

Prædictis adjectivum est, quod cum omnia nomina quae secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter, et non pluraliter de omnibus in summa dicuntur personis, ut supra ostensum est (distin. 22), est tamen unum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, et pluraliter, non singulariter in summa accipitur. Dicitur enim: Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona; et hoc secundum substantiam dicitur. Nec tamen dicitur: Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt una persona, sed tres personae. Hoc ergo nomen excipitur a prædicta regula nominum quae secundum substantiam de Deo dicitur; quia cum hoc ad se dicitur, et secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

Auctoritas, quod persona ad se dicitur, et secundum substantiam.

Quod autem persona secundum substantiam dicitur, Augustinus ostendit (in 7 lib. de Trinit., cap. 6), dicens: « Non est aliud Deum esse, aliud personam esse, sed omnino idem. » Item in hac Trinitate cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris. Quocirca, ut substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est, sed quo est; ita et persona Patris, non aliud quam ipse Pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium vel Spiritum sanctum; sicut ad se Deus dicitur, et magus et bonus et quod Deum esse, quod modum esse. Et quomodo hoc illi esse quod Deum esse, quod modum esse, quod bonum esse; ita hoc est illi esse quod personam esse. « Ecce expresse habes, quod persona secundum substantiam dicitur; ut cum dicitur, Pater est persona, hic sit sensus: Pater est divina essentia. Similiter cum dicitur, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, id est essentia divina. »

Cur Pater et Filius et Spiritus sanctus non dicantur una persona, ut una substantia et unus Deus.

Ideo oritur hic quaestio difficilis quidem, sed non inutilis, qua quaeritur, cur non dicantur hi tres una persona, sicut una essentia et unus Deus. Quam quaestionem Augustinus

Est dicendum, quod Augustinus vult hanc rationem communiter concludere de omnibus quae de Deo dicuntur in alius rebus accidens significantibus; et ideo oportet assumere hoc pro medio, quod abstractum prædicetur magis quam concretum. Hoc autem sit intelligendum est, ut dicitur id esse majus quod verius rationem magnitudinis habet, et similiter albus, non quod plus habet de albedine, vel quod est magis proprie album, seu cui verius convenit ratio albedinis. Semper autem principalior prædicatio est quae est per essentiam, quam quae est per participationem. Et ideo albedo quae recipit prædicationem albedinis vere per modum essentialem, ut dicitur albedo est albedo, dicitur magis vere prædicationem albedinis recipere, quam res alba; quamvis non eodem modo recipiat, quia rem albam dicimus albam, sed albedinem dicimus albedinem. Non enim quod est in causato, oportet esse in causa eodem modo, sed eminentiori; et sic exponit Dionysius (2 cap. de div. Nom.), sic dicens: *Vivere si quis dicit vitam, aut illuminari lumen, non recte secundum meam rationem dicit; sed secundum aliam modum ista dicuntur; quia abundant et substantialiter ea quae sunt causatorum, prius insunt causis; et dicit causam vitam vel lumen; causatum, vivens vel illuminatum.*

diligenter tractat, atque congrue explicat (in 7 lib. de Trin., cap. 6), ita dicens: « Cur non haec tria simul unam personam dicimus, sicut unam essentiam et unum Deum; sed dicimus tres personae, cum tamen tres Deos, aut tres essentias non dicamus? Quia volumus vel unum aliquod vocabulum servare huic significationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino tacereamus interroganti, quid tres essent, cum tres esse fateamur. . . . Cum ergo quaeritur, quid tres? » ut ait Augustinus (in 3 lib. de Trinit., cap. 9): « Magna proorsus inopia humanum laborat eloquium. Dicitur est tamen, tres personae, non ut illud diceretur, sed ne laereretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. » Ecce ostendit qua necessitate dicitur pluraliter personae, videlicet ut hoc uno nomine quaerentibus de tribus respondeamus.

Qua necessitate dicitur sit tres personae a latinis, et a graecis tres hypostases vel substantiae.

Qua necessitate non solum latinus sermo, sed etiam graecus, eadem pene super hac re laborans nominum penuria, coarctatur. Unde Augustinus quid a graecis vel latinis necessitate de ineffabili Trinitate dicitur sit, aperiens (in 7 de Trinit., cap. 4), ait: « Loquendi causa de ineffabilibus, ut fieri aliquo modo possemus, dicitur est, a graecis, una essentia, tres substantiae; id est, una *οὐσία*, tres hypostases. Aliter enim graeci accipiunt substantiam quam latini. A latinis autem dicitur est, una essentia, vel substantia, tres personae; quia non aliter in sermone nostro, fides latine, essentia quam substantia solet intelligi. Et ut intelligatur saltem in aeni-gmate, placuit ita dici, ut cum quaeretur quid tria sint, aliquid diceretur; quae tria (1) esse fides vera pronuntiat, cum et Patrem non dicit esse Filium, et Spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec Patrem dicit esse nec Filium. Cum ergo quaeritur, quid tria vel quid tres, confirmamus nos ad inveniendum aliquod nomen quo complectamur haec tria. Neque occurrit animo, quia supereminetia Divinitatis, usitati eloquii facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus quam dicitur, et verius est quam cogitatur. »

(1) Al. repetitur tria.

Quid hoc nomine tres significetur.

Pater ergo et Filius et Spiritus sanctus, quoniam (1) tres sunt, quid tres sint quaeramus, et quid commune habeant. Non enim possunt dici tres Patres, quia tantum Pater ibi Pater est, nec tres Filii, cum non Pater ibi sit Filius nec Spiritus sanctus, nec tres Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec Pater est nec Filius. Quid ergo tres? Si tres personae esse dicuntur, commune est eis id quod persona est. Certe enim quia Pater est persona, et Filius est persona, et Spiritus sanctus est persona; ideo tres personae dicuntur. Propterea ergo dicitur tres personae, quia commune est eis id quod persona est. Ex prædictis aperte intelligi potest, qua necessitate dictum sit a latinis, tres personae, cum persona secundum substantiam dicitur. Unde et tribus commune est id quod persona est, id est, hoc nomen persona.

Quare non dicimus tres Deos esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ut dicimus tres personae; cum id quod Deus est, sit eis commune; quia Pater et Filius et Spiritus sanctus est Deus.

Sed quaeritur hic, cum dicamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum esse tres personae, quia commune est eis quod persona est, id est, quia Pater est persona, et Filius est persona, et Spiritus sanctus est persona; cur non dicamus similiter tres Deos; cum et Pater sit Deus, et Filius sit Deus et Spiritus sanctus sit Deus. Quia scilicet illud Scripturae contradicit, hoc autem est non dicit, non tamen contradicit. Unde Augustinus hanc movens quaestionem, atque definiens (in lib. 7 de Trinit., cap. 4), ita ait: « Si ideo dicimus Patrem et Filium et Spiritum sanctum esse tres personae, quia commune est eis id quod persona est; cur non etiam tres Deos dicimus? Certe, ut prædictum est, quia Pater est persona, et Filius est persona, et Spiritus sanctus est persona, ideo tres personae dicuntur. Quia ergo Pater est Deus, et Filius Deus, et Spiritus sanctus Deus, cur non dicuntur tres Dei? » Ecce proposita huic quaestione. Attende quid respondeat, subdicens: « An ideo non dicuntur tres Dei, quia Scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personae alicubi Scripturae textus commemorat. An ideo licet loquendi disputandae necessitate tres personae dicere, non quia Scriptura dicit, sed quia Scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres Deos, contradiceret Scriptura, dicens (Deut. 6, 4): Audi Israel, Deus tuus, Deus unus est. » Ecce absolute quaeritur, quare potius dicamus tres personae quam tres Deos, quia scilicet illud non contradicit Scripturae.

Alia quaestio, cur non dicimus tres essentiae, ut tres personae, cum Scriptura non contradicit.

Verum et hic alia emergit quaestio, quam Augustinus consequenter annectit, dicens (ubi supra): « Cur et tres (2) essentiae non licet dicere, quod similiter Scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis, quod propter unitatem Trinitatis non dicuntur tres essentiae, sed una essentia, quaero cur non propter eandem unitatem Trinitatis dicantur una persona, et non tres personae. Ut enim est illis commune nomen essentiae, ita ut singulis quisque dicatur essentia; sic illis commune est personae vocabulum. Quid igitur restat, nisi ut fateamur loquendi versus insidias vel errores haereticorum? Cumque conarsur humanam inopiam loquendo profere ad hominum sensus quod in secretario mentis de Deo tenet, sive per piam fidem, sive per qualemcumque intelligentiam: tunc dicere tres essentiae, ne intelligeretur in illa summa aequalitate ulla diversitas. Rursus non poterat dicere, non esse tria quaedam: quod quia dixit Sabellius, in haeresim lapsus est: quaecumque, quid tria diceret, et dixit: Tres personae; sive tres substantias secundum graecos. »

Sicut nos dicimus tres personae, ita Graeci tres substantias quae dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quam nos.

Quod enim de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum consuetudinem Graecorum oportet intelligi.

(1) Al. scilicet quoniam.

(2) Al. additur loquitur.

Sic enim illi dicunt tres substantias unam essentiam, id est tres hypostases unam *οὐσίαν* quemadmodum nos dicimus tres personae unam essentiam vel substantiam. Quamquam et illi si vellent, sicut dicunt tres substantias tres hypostases, possent dicere tres personae tria *πρόσωπα*. Illud autem maluerunt dicere, quia fortasse secundum linguae suae consuetudinem aptius dicitur.

Quod in Trinitate non est diversitas nec singularitas vel solitudo, sed unitas et divinitas, et distinctio et identitas.

Jam sufficienter, ut puto, ostensum est qua necessitate dicamus tres personae, et quare non similiter tres Deos vel essentias, quia scilicet in altero obviat Scriptura, in altero diversitatis intelligentia; quia ibi nulla penitus est diversitas, sicut nec singularitas vel solitudo, sed unitas et trinitas. Unde Augustinus (in lib. 8 de Trinit., cap. 4) ait: « Humana inopia quaerens quid diceret tria, dixit tres personae, vel substantias. Quibus nominibus non diversitatem voluit intelligi, sed singularitatem noluit, ut non solum ibi unitas intelligatur, ex eo quod dicitur una essentia; sed Trinitas ex eo quod dicitur tres personae. » Hilarius quoque (in lib. 8 de Trinit., prope finem) ait: « Dominus dicit (Joan. 14, 9): Qui me videt, videt et Patrem. Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atque unicus idem solitarius, intelligentia. Nam nec solitarij sermo significat, et indifferens tamen naturam profertio docet. Visus est enim in Filio Pater per naturae unitatem similitudinem. Unum sunt enim natus et generans: unum sunt neque unus. Non itaque solitarius Filius est, nec singularis, nec dispar. » Item in eodem: Sicut in Patre et Filio credere duos Deos impium est, ita Patrem et Filium singularem Deum prædicare re sacrilegum est. Nihil in his novum, nihil diversum, nihil alienum nihil separabile est. De hoc etiam Augustinus (in lib. Quaestionum veteris ac novae legis (1) ait: « Unus est Deus, sed non singularis. » Item Ambrosius (in lib. 4 de Fide (2) ad Gratian., cap. 2) ait: « Quod unus est substantiae separari non potest: etsi sit singularitatis, sed unitatis, Deus unus cum dicitur, nequaquam de Trinitatem excludit. Et ideo, non quod singularitatis, sed quod unitatis est, prædicatur. » Ecce ex prædictis ostenditur quia nec singularis nec diversus nec unicus vel solitarius coexistens est Deus, quia singularitas vel solitudo, personarum pluralitatem excludit, et diversitas unitatem essentiae tollit. Diversitas inducit separationem Divinitatis, singularitas admittit distinctionem Trinitatis: ideo Ambrosius (in 2 lib. de Fide, cap. 2) ait: « Non est diversa nec singularis aequalitas; nec juxta Sabellianos, Patrem Filiumque confundens; nec, juxta Arianos, Patrem Filiumque secretans. » Pater enim et Filius distinctionem habent, separationem vero non habent. » Item in eodem (ubi supra): « Pater et Filius Divinitate unum sunt: nec est ibi substantiae differentia, nec ulla diversitas. Alioquin quomodo unum Deum dicimus? Diversitas enim plures facit. » Constat ergo ex prædictis quia in Trinitate nulla est diversitas. Si tamen aliquando in Scriptura invenitur dicitur tres diversae personae et hujusmodi, diversae dicit distinctae.

Quod non de et dici Deus multiplex.

Et sic ut in Trinitate non est diversitas, ita nec multiplicitas; et ideo non est dicendus Deus multiplex, sed trinus et simplex. Unde Ambrosius (in 4 lib. de Fide, cap. 9): « Est in Patre et Filio, non discrepans, sed una Divinitas, nec confusum quod unum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. » Multiplex itaque Deus non est.

(1) Sive in lib. quaest. veteris et novi Testamenti. Sed haereticus auctoritatibus, ut ex variis erroribus probat censura quae initio praefigitur. Nec id quod hic citatur, et ab errore vacuum est, habetur ibi sub eodem tenore quo refertur, sed sic solum non propterea unum Deum dici, ut solitarij aestimaretur (ex edit. P. Niclai).

(2) Al. de Trinitate, et sic infra.

Divisio textus.

Posita divisione nominum divinatorum, hic excludit Magister quoddam nomen a generalitate nominum, scilicet hoc nomen *persona*, quod quidem secundum substantiam dicitur, tamen pluraliter praedicatur. Et dividitur in partes duas: in prima ponit exceptionem; in secunda inquirit exceptionis rationem, ibi: *Ideo oritur hic quaestio difficilis*. Circa primum duo facit: primo excipit hoc nomen *persona* ab aliis divinis nominibus quae secundum substantiam dicuntur; et quia nihil potest excipi ab aliquibus, nisi in illis contineatur; secundo ostendit hoc nomen *persona* significare substantiam, ibi: *Quod autem persona secundum substantiam dicitur Augustinus ostendit*.

Ideo hic oritur quaestio difficilis. Hic inquirit rationem exceptionis, et dividitur in partes duas: in prima inquit, quare hoc nomen *persona* de pluribus personis pluraliter praedicatur; secundo inquit, quare alia essentialia nomina pluraliter non praedicantur, ibi: *Sed quaeritur hic, cum dicamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum esse tres personas . . . cur non dicamus similiter tres Deos*. Circa primum duo facit: primo movet quaestionem; secundo ponit responsum, ibi: *Quia volumus velimus aliquid vocabulum servare huic significationi qua intelligitur Trinitas*. Ubi duo facit: primo ostendit necessitatem imminem latinis, quare oportet aliquod nomen secundum substantiam dictum pluraliter praedicari, scilicet hoc nomen *persona*; secundo ostendit eandem necessitatem graecis imminere, ut nomen significans substantiam pluraliter praedicetur, scilicet *hypostasis*, ibi: *Qua necessitate non solum latinus sermo, sed etiam graecus . . . coarctatur*.

Sed quaeritur hic, cum dicamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum esse tres personas . . . cur non dicamus similiter tres Deos. Hic inquit rationem quare alia nomina essentialia non praedicantur pluraliter; et primo inquit de hoc nomine *essentia*, ibi: *Verum et hic alia emergit quaestio*; et circa hoc duo facit: primo assignat rationem; secundo probat quoddam quod in ratione supponebat, quod in Deo non est diversitas, propter quod essentia pluraliter non praedicatur; nec singularitas, propter quod persona in plurali praedicatur, ibi: *Item sufficienter ut patet, ostensum est qua necessitate dicamus tres personas*.

QUAESTIO I.

Hic quatuor quaeruntur: 1.º de distinctione horum nominum: *essentia, substantia, substantia et persona*; et de nominibus eis in graeco respondentibus, quae sunt *ousia, ousioides, ousiastasis, prosopon*; 2.º utrum nomen personae proprie in divinis dicitur; 3.º utrum significet substantiam (1), vel relationem; 4.º si aliquo modo substantiam significat, utrum pluraliter praedicetur.

(1) *Al.* substantiam.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum substantia, subsistentia, essentia, persona dicta de Deo sint synonyma. — (1 p., qu. 13, art. 4; et sup., dist. 2, qu. 1, art. 3; et de Poten. qu. 7, art. 6; et 1 cont. Gent., cap. 36.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod dicta nomina nullam distinctionem habeant, sed sint quasi synonyma. Sicut enim Boetius dicit in Commentariis super Praedicamenta (cap. de Subst.), *ousia* significat substantiam compositam. Sed substantia composita est individuum subsistens in genere substantiae, quod significatur nomine substantiae, vel hypostasis, vel personae. Ergo videtur quod hoc nomen *essentia*, vel *ousia*, non differat secundum significationem ab aliis.

2. Praeterea, non subsistit nisi illud quod habet in se esse completum. Sed esse completum non invenitur nisi in particulari, quia universalis non habent esse praeter particularia nisi in anima, quod est esse incompletum. Cum igitur particulare in genere substantiae dicatur hypostasis, vel substantia prima, videtur quod subsistentia sit idem quod substantia.

3. Praeterea, cum utrumque importet positionem alieius sub aliquo, ergo idem quod prius.

4. Item, Boetius (lib. de duabus Nat., ante med.) dicit, quod hoc nomine *υπόστασις* non utuntur graeci nisi pro individuo rationalis naturae. Sed individuum rationalis naturae dicitur persona. Ergo videtur quod *υπόστασις* et *προσωπον*, vel *substantia* et *persona* sint omnino idem.

5. Praeterea, sicut graeci dicunt tres hypostasies, ita nos dicimus tres substantias. Non autem tres substantias dicimus, sicut ipsi tres *ουσιαι*. Ergo videtur quod idem sit *substantia* apud nos, quod *υπόστασις* apud graecos; cuius contrarium Boetius dicit lib. de duabus Naturis.

In contrarium est auctoritas Boetii (lib. de duabus Nat. in una persona Christi, ibidem), qui significaciones horum nominum distinguit; et etiam auctoritas Marci Tullii quam ibi Boetius inducit.

Solutio. Respondeo dicendum, quod quatuor dicta nomina secundum significationem differunt; sed horum differentia differenter a diversis assignatur. Quidam enim sumunt horum differentiam ex hoc quod in divinis est aliquid commune, et aliquid distinctum. Et commune potest significari ut quo est, et sic est *essentia*, vel ut quod est, et sic est *substantia*. Vel aliter: quia Deus potest significari in quantum dat omnibus esse, et sic dicitur *essentia*; vel in quantum habet esse sufficiens nullo indigens, et sic dicitur *substantia*. Distinctum similiter potest significari vel in concretionem, et sic est nomen *essentia*; vel in abstractionem, et sic est nomen *hypostasis*. Vel aliter: quia potest significari ut distingubile, et sic significatur nomine *hypostasis*; vel ut distinctum, et significatur nomine *personae*. Vel aliter: quia vel significatur ut distinctum aliqua proprietate determinata ad nobilitatem pertinente, et sic est nomen *persona*; vel distinctum absolute quacumque proprietate, et sic est nomen *hypostasis*. Sed iste modus non solvit quaestionem: quia etiamsi nulla esset distinctio in divinis, adhuc ista nomina dicerentur de Deo, et non idem significarent, sicut nomina synonyma. Et praeterea e-

tiam quantum ad quaedam, falsum est. Non enim dicitur Deus essentia ex eo quod det esse, sicut nec sapiens ex eo quod det sapientiam; quinimmo e converso ex eo quod Deus essentiam habet, esse in creaturas infundit sic de aliis; sicut etiam ignis ex hoc quod calorem habet calefacit, et non e converso; quamvis divina sapientia et essentia per esse et cognoscere creaturas communicant nobis innotescat. Similiter etiam in divinis cum Deus sit actus purus, non permixtus potentiae, non est aliquid in eo significabile per modum potentiae non conjunctae actui et per modum actus, ut distingubile et distinctum. Nec iterum verum est quod hoc nomen *hypostasis* significat id quod proprium est in abstractione. Hoc enim modo significatur nomine proprietatis, sicut nomine paternitatis quae significatur non ut hypostasis, sed ut in hypostasi ens.

Alii sumunt differentiam horum nominum secundum distinctionem rationis, quod est, et quod est. Quorum quidam dicunt, quod tria horum significant quo est, vel substantiam suppositi; ita quod *essentia* significat substantiam, sive naturam generis; *substantia* naturam speciei; *hypostasis* naturam individualement; et quartum, scilicet *persona*, sumitur secundum id quod est, et significat substantiam quae est suppositum. Alii dicunt e converso quod unum significat quo est, scilicet *essentia*, et tria significant quod est, diversimode: quia hoc nomen *substantia* significat quod est per respectum ad naturam vel essentiam; hoc nomen *substantia* significat quod est per respectum ad individuationem; sed hoc nomen *persona* ponit specialem rationem vel proprietatem pertinentem ad dignitatem. Sed de primis duobus est e converso, secundum Boetium (ubi supra): haec enim doctrina sumpta est secundum Augustinum (lib. 8 de Trin., cap. 4) et Hieronymum (in exp. Symb. ad Dam.). Alii dicunt, quod duo significant quo est, *essentia* quidem significat quo est, vel naturam communem, prout non est praedicabilis, ut consideratur cum dicitur, homo est species; sed *substantia* significat naturam communem ut praedicabilis est, secundum Boetium; alia duo significant quod est, et eo modo differunt, sicut in proximo dicitur est. Sed quia quodlibet horum nominum, praeter hoc nomen *persona*, invenitur quandoque poni pro quo est, et quandoque poni pro quod est; ideo non videtur esse essentialis distinctio eorum secundum aliquid dierum modorum.

Ideo aliter dicendum est, secundum Boetium, ut sumatur differentia horum nominum, *essentia, substantia, substantia, substantia*, secundum significationem actuum a quibus imponuntur, scilicet esse, subsistere, substare. Patet enim quod esse, commune quoddam est, et non determinat aliquem modum essendi; subsistere autem dicit determinatum modum essendi, prout scilicet aliquid est ens per se, non in alio, sicut accidens; substare autem idem est quod sub alio poni. Inde patet quod esse dicit id quod est commune omnibus generibus; sed *subsistere* et *substare* id quod est proprium primo praedicamento secundum duo quae sibi conveniunt; quod scilicet sit ens in se completum, et iterum quod omnibus aliis substernatur accidentibus, scilicet quae in substantia esse habent. Unde dico, quod *essentia* dicitur cuius actus est esse, *substantia* cuius actus est subsistere, *substantia* cuius actus est substare. Hoc autem dicitur dupliciter, sicut S. Th. Opera omnia. V. 6.

in singulis patet. Esse enim est actus alieius ut quod est, sicut calefacere est actus calefacientis; et est alieius ut quo est, scilicet quod denominatur esse, sicut calefacere est actus caloris.

Sciendum est autem, quod si aliquid consequitur aliqua plura convenientia ad invicem, non potest denominari aliquid secundum alterum (1) illorum, quamvis etiam illud sit principium totius, sed per totum: verbi gratia, sapor consequitur calidum et humidum, prout aliquo modo conveniunt; et quamvis calor sit principium saporis sicut effectivum, non tamen aliquid denominatur saporum a calore, sed a sapore qui completitur simul calidum et humidum aliquo modo convenientia. Similiter dico, quod cum esse consequitur compositionem materiae et formae, quamvis forma sit principium esse, non tamen denominatur aliquid ens a forma sed a toto; et ideo essentia non dicit formam tantum; sed in compositis ex materia et forma, dicit totum; et hoc etiam dicitur quidditas et natura rei; et ideo dicit Boetius in Praedicamentis (in princip. praed. substantiae) quod *ousia* significat compositum ex materia et forma. Sed ista natura sic considerata, quamvis dicat compositum ex materia et forma, non tamen ex hac materia demonstrata determinatis accidentibus substare, in qua individuatur forma; quia huiusmodi compositum dicit hoc nomen *Socrates*. Haec autem materia demonstrata, est sicut recipiens illam naturam communem. Et ideo *natura* vel *essentia* significatur dupliciter: scilicet ut pars, secundum quod natura communis sumitur cum praecisione cuiuslibet ad naturam communem non pertinentis; sic enim materia demonstrata supervenit in compositionem singularis demonstrati, sicut hoc nomen *humanitas*, et sic non praedicatur, nec est genus, nec est species, sed ea formaliter denominatur homo; vel significatur ut totum, secundum quod ea quae ad naturam communem pertinent, sine praecisione intelliguntur; sic enim includitur in potentia etiam materia demonstrata in natura communi, et sic significatur hoc nomine *homo*, et significatur ut quod est. Et utroque modo invenitur hoc nomen *essentia*. Unde quandoque dicimus Socratem esse essentiam quandam; quandoque dicimus, quod essentia Socratis non est Socrates: et sic patet quod essentia quandoque dicit quo est, ut significatur nomine *humanitatis*; et quandoque quod est, ut significatur hoc nomine *homo*. Similiter etiam subsistere est actus alieius ut quod subsistit, vel ut quo subsistit. Cum autem *subsistere* dicat esse determinatum, et tota determinatio essendi consequatur formam, quae terminus est, constat quod aliquid denominatur subsistens per primam formam, quae est in genere substantiae, sicut album per albedinem, et animatum per animam; et ideo in Praedicamentis (ubi supra) dicit Boetius quod *ουσιωδης* vel *substantia* est forma accipiens subsistentiam, pro quo *subsistitur*. Si autem accipiat *substantia* pro eo quod *subsistit*, sic proprie dicitur illud in quo per prius invenitur talis natura hoc modo essendi. Et cum per prius invenitur in substantia, secundum quod substantia est; et deinceps in aliis, secundum quod propinquius se habent ad substantiam; constat quod nomen *substantiae* per prius convenit generibus

(1) *Al.* secundum aliquid alterum.

et species in genere substantiae, ut dicit Boetius (lib. de duab. Natur., circa med.), et individuus non convenit habere tale esse, nisi in quantum sunt sub tali natura communi. Quamvis enim genera et species non subsistant nisi in individuis, quorum est esse, tamen determinatio essendi fit ex natura vel quidditate superiori. Similiter *hypostasis*, vel *substantia*, dicitur dupliciter: vel id quo substatur; et quia primum principium substandi est materia, ideo dicit Boetius in Praedic. (in prin. praed. substantiae), quod *hypostasis* est materia, vel quod substatur, et hoc est individuum in genere substantiae per prius. Genera enim et species non substaut accidentibus nisi ratione individuorum; et ideo nomen *substantiae* primo et principaliter convenit particularibus substantiis, secundum Philosophum (cap. de substantia), et secundum Boetium (libro de duabus Naturis). Sic ergo patet differentia istorum trium dupliciter. Quia si accipiatur unumquodque ut quo est, sic *essentia* significat quidditatem, ut est forma totius, *substantia* formam partis, *hypostasis* materiam. Si autem sumatur unumquodque ut quod est, sic unum et idem dicitur *essentia*, in quantum habet esse, *subsistentia*, in quantum habet tale esse, scilicet absolutum; et hoc per prius convenit generibus et speciebus, quam individuis; et *substantia*, secundum quod substatur accidentibus; et hoc (1) per prius convenit individuis, quam generibus et speciebus. Uterius, hoc nomen *persona* significat substantiam particularem, prout subjicitur proprietati quae sonat dignitatem, et similiter *προσωπον* apud graecos; et ideo *persona* non est nisi in natura (2) intellectuali. Et secundum Boetium (de duabus Natur., ante medium), sumptum est nomen *personae* a personando, eo quod in tragodiis et comediis recitatores sibi ponebant quandam larvam ad representandum illum cuius gesta narrabant decantant. Et inde est quod tractum est in usu ut quolibet individuum hominis de quo potest talis narratio fieri, *persona* dicatur; et ex hoc etiam dicitur *προσωπον* in graeco a *προ* quod est ante (3), et *ωπος* quod est facies, quia hujusmodi larvas ante facies ponebant.

Ad primum igitur dicendum, quia particulare significat compositum ex materia et forma demonstrata, sed (4) universale in substantiis compositis significat etiam compositum ex materia et forma, sed non demonstrata, sicut homo ex anima et carne et osse, non tamen ex his carnibus et ex his ossibus. Unde non oportet quod *substantia* significet idem quod particularis substantia, immo se habet ad utrumque. Et ideo omne quod est in genere substantiae potest dici *substantia*, sive sit universalis substantia, sive particularis.

Ad secundum dicendum, quod subsistere duo dicit, scilicet esse, et determinatum modum essendi; et esse simpliciter non est nisi individuorum; sed determinatio essendi, est ex natura vel quidditate generis vel speciei; et ideo quamvis genera et species non subsistant nisi in individuis, tamen eorum proprie subsistere est, et subsistentiae dicuntur; quamvis et particulare dicatur, sed posterius; sicut et species substantiae dicuntur, sed secundae.

(1) Al. deest et hoc.

(2) Al. omittitur natura.

(3) Al. in.

(4) Al. sicut.

Ad tertium dico, quod *substantia* dicitur, in quantum subest accidenti vel naturae communi; subsistere vero dicitur aliquid in quantum est sub esse suo, non quod habeat esse in alio sicut in subjecto.

Ad quartum dicendum, quod hoc nomen *υποστασις* apud graecos aliud habet ex proprietate significationis, et aliud ex usu. Ex proprietate enim significationis habet quod significet quamlibet substantiam particularem, sed ex usu accommodatum est nobilioribus substantiis; et ideo ipsi utuntur eodem modo hoc nomine *υποστασις* sicut nos utimur hoc nomine *persona*; sed talis usus non est apud nos in hoc nomine *substantia*.

Ad quantum dicendum, quod apud nos nomen *substantia* acquivocatur. Quandoque enim ponitur pro essentia, secundum quod nos dicimus definitionem significare substantiam (1) rei. Quandoque ponitur pro supposito substantiae, sicut dicimus Socratem esse substantiam quandam. Et ideo ut tolleretur malus intellectus, sancti noluerunt uti hoc nomine *substantia* pro supposito, sicut graeci utuntur; sed transmutaverunt, et posuerunt *subsistentiam* respondentem *υποστασι* et *substantiam* respondentem *ουσιωσι*; quamvis sit e converso, secundum veritatem significationis; magis enim curaverunt vitiationem errorum quam proprietatem nominum.

ARTICULUS II.

Utrum nomen persona dicatur proprie de Deo.

(1 p., qu. 29, art. 5.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod nomen *personae* non proprie dicatur in divinis. Persona enim significat hominem larvatum, ut dictum est, art. antec., cuius figura representatur. Sed hoc non potest Deo convenire nisi metaphorice; nec etiam habet figuram quae representari possit, ut dicitur Isa. 40, 18: *Cui similem fecistis Deum?* Ergo nomen *persona* proprie non convenit Deo.

2. Praeterea, in tota natura *persona* videtur dicere maximam compositionem: quia in individuo hominis concurrunt quasi omnes naturae ad constitutionem ejus, vel ex parte animae, vel ex parte corporis; unde etiam cum omnibus commune habere dicitur. Sed Deus est summe simplex. Ergo videtur quod nomen *personae* sibi non conveniat.

3. Item, *persona* dicitur quae substatur alicui proprietati, vel subsistit. Sed, sicut supra dictum est, dist. 8, ex verbis Augustini (5 lib. de Trin. cap. 1, et lib. 7, cap. 4), Deus non dicitur proprie substare alicui quod in ipso est. Ergo non proprie dicitur *persona*.

4. Praeterea, *persona* dicit substantiam particularem vel singularem. Sed particulare vel singulare Deo non competit. Ergo videtur quod nec *personae* nomen.

Contra, quia *persona* dicitur quasi per se una. Sed hoc maxime Deo convenit. Ergo videtur quod et nomen *personae*.

Item, *persona* dicit quid completum existens in natura intellectuali. Sed hoc Deo competit. Ergo videtur quod et nomen *personae*.

(1) Al. essentiam.

ARTICULUS III.

Utrum persona significet substantiam.

(1 p., qu. 29, art. 4.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod *persona* significet substantiam. Primo per auctoritatem Augustini in littera, qui hoc expresse videtur dicere.

2. Praeterea, hoc videtur per definitionem Boetii (de duab. Nat., ante med.); dicit enim, quod *persona* est *rationalis naturae individua substantia*. Sed substantia significat quid absolutum et non relativum. Ergo videtur quod nomen *personae* non significet relationem.

3. Praeterea, omne relativum, secundum nomen suum ad aliud refertur. Sed hoc nomen *persona* non refertur ad aliud, secundum nomen. Ergo non significat relationem.

4. Item, quid quaerit de substantia vel essentia. Sed, sicut in littera dicitur, haereticis quaerentibus, quid tres sunt? respondetur: Pater et Filius et Spiritus sanctus; quod est nomen *personae*. Ergo *persona* significat essentiam.

5. Praeterea, *persona* dicitur quasi per se una. Sed unum significat essentiam. Ergo videtur quod *persona* essentiam significat.

Contra, Boetius (lib. 2 de Trinit.): *Omne nomen quod ex personis originem capit, certum est ad substantiam non pertinere*. Sed nullum nomen ita capit originem ex personis sicut *persona*. Ergo, etc.

Praeterea, in nullo absoluto distinguitur Pater a Filio, sed solum relatione. Distinguitur autem in *persona*. Ergo *persona* non significat aliquid absolutum, sed relationem. Prima probatur ex simplicitate divina, et perfectione totius Trinitatis.

Item, ad quocumque genus reducitur inferius, reducitur et suum superius. Sed sub hoc communi quod est *persona*, continetur Pater et Filius et Spiritus sanctus. Ergo cum Pater significet ad aliquid, et *persona* similiter.

Solutio. Respondeo dicendum, quod de significatione *personae* invenitur multiplex doctorum sententia. Quidam enim dicunt, quod est nomen aequivocum; et quidam, quod est nomen univocum. Aequivocatio autem hujus nominis tripliciter a diversis assignatur. Quidam enim assignant multipliciter nomen secundum diversitatem temporis: quia ante quaestionem haereticorum significabat essentiam divinam, prout erat distincta ab aliis essentia; sed post quaestionem haereticorum mutata fuit ejus significatio, ut in singulari significet essentiam, et in plurali relationem. Sed post tempus Boetii significat relationem, secundum usum moderorum, et in singulari et in plurali. Sed hoc non videtur rationale: quia plurale non est nisi geminatum singulare; unde eadem est significatio in singulari et plurali sub diversa consignificatione. Item constat quod usus variatus istius nominis non est rationalis; unde oportet quod in significatione ipsius nominis attendatur aliquid secundum quod eo sic vel sic uti possumus.

Alii assignant multipliciter hujus nominis secundum diversa significata, non ex diversitate temporis, sed ex propria significatione nominis. Dicunt enim simpliciter, quod quandoque significat essentiam, quandoque hypostasim, quandoque proprietatem, sicut infra, dist. 26, Magister sentire videtur.

Sed nullum istorum videtur complete dicere significationem *personae*; immo *persona* videtur omnia includere; dicit enim quid subsistens in natura aliqua, et distinctum aliqua proprietate.

Alii assignant multipliciter ad adjuncto; dicitur enim, quod quando per se sumitur, significat substantiam; sed ex adjuncto partitivo vel numerali termino trahitur ad significationem relationis, ut cum dicitur, dicitur personae, vel, alia persona. Sed hoc non videtur: quia nomina significantia substantiam absolute, non recipiunt talium additionem; non enim dicimus plures Deos, vel alium Deum.

Item qui dicunt quod est nomen univocum, similiter variantur. Quidam enim dicunt, quod in sua significatione claudit unum tantum, scilicet substantiam, et significat substantiam, non quae est essentia, sed quae dicitur hypostasis vel substantia prima, ut dictum est, art. I istius dist. Sed hoc non videtur sufficere: quia nihil absolutum in divinis numeratur. Unde si nullo modo relationem importaret, non posset in plurali praedicari.

Alii dicunt, quod in sua significatione includit duo, sed unum principaliter et quasi in recto, et aliud secundario et quasi in obliquo; et horum est duplex opinio: Quidam enim dicunt, quod significat relationem in recto, et substantiam in obliquo; et quidam dicunt e converso. Alii dicunt, quod claudit in sua significatione duo principaliter, scilicet substantiam et proprietatem; et isti iterum diversificantur. Quidam enim dicunt, quod proprietates illa ponitur circa substantiam ut distinguens ipsam; unde dicunt, quod significat substantiam proprietate distinctam. Sed qualiter absolutum distinguatur in divinis, non facile est videre. Alii praeterea dicunt, quod significat duo principaliter, et unum illorum non ponitur circa alterum: quia proprietates quam significat, non distinguunt substantiam. Sed qualiter unum nomen possit plura significare, nisi ex eis aliud unum efficiatur aliquo modo, non plene videtur.

Et ideo ut videatur quid veritatis sit in singulis opinionibus, et in quo deficiant, videndum est, quod *persona*, ut dictum est, ubi supra, significat individuum substantiam. Sed individuum dupliciter potest significari: vel per nomen secundae intentionis, sicut hoc nomen *individuum* vel *singulare*, quod non significat rem singularem, sed intentionem singularitatis; vel per nomen primae intentionis, quod significat rem, cui convenit intentio particularitatis; et ita significatur hoc nomine *persona*; significat enim rem ipsam, cui accedit intentio individui. Secundum hoc ergo dupliciter possumus loqui de significatione *personae*: vel per se, scilicet quid hoc nomen *persona* secundum se significat; vel per accidens, secundum quod accipitur in tali vel in tali natura. Per se quidem significat substantiam intellectualem individuum, quaecumque sit illa, et qualitercumque individuetur. Si autem accipiat *persona* humana, significat hoc quod est subsistens in tali natura, et distinctum tali distinctione qualis competit naturae humanae, scilicet per naturam determinatam. Et sic loquitur hic de significatione *personae*; prout dicitur *persona* divina; et secundum hoc significabit hoc quod est distinctum existens in natura divina.

Ut ergo videamus quid sit ibi distinctum, et quomodo competat sibi ratio personae, notandum est, quod secundum necessitatem fidei, quae in Deo tres et unum confitetur, oportet ponere aliquid

commune, secundum quod sunt unum, et aliquid proprium, quod est distinguens, ex qua distinctione sunt tres. Et illud commune est essentia vel natura divina, prout significatur nomine divinitatis; et illud distinguens est relatio, ut paternitas. Et quia in divinis non est aliqua compositio, ideo oportet quod deitas intelligatur secundum rem idem quod Deus, et paternitas idem quod Pater. Si ergo accipiamus ista quatuor, scilicet deitatem, Deum, Patrem, paternitatem, constat quod ipsi deitati, prout sic significatur ut natura quaedam, non convenit ratio personae, dupliciter: primo, quia non significatur ut per se subsistens; secundo, quia est commune pluribus, et *persona* significat distinctum quid. Similiter hoc nomen *Deus* non habet rationem personae: quia quamvis significatur ut subsistens, non tamen habet rationem distinctionis: quia sicut Pater et Filius conveniunt in hoc quod est deitas, ita conveniunt in hoc quod est Deus. Sed verum est quod si tolleretur pluralitas personarum, et per consequens communitas huius nominis *Deus*, hoc nomen *Deus* significaret personam quandam distinctam ab omnibus aliis naturis proprietatibus essentialibus. Unde hoc nomen *Deus* significaretur ut *persona* quaedam. Similiter etiam paternitas cum non significatur ut quid subsistens, nec ut distinctum, sed ut distinguens, non significatur per modum personae. Similiter Pater, quamvis significatur ut quid distinctum, non tamen significatur ut subsistens in natura aliqua, sed magis ut subiectum cuidam proprietati. Unde sicut album de ratione nominis sui non est nomen personae, ita nec Pater: sed inquantum Pater et Deus sunt idem, non quidem sicut accidens et subiectum, sed per omnimodam rei indifferentiam; sic Pater, inquantum est Pater Dei, habet ut sit *persona*. Et ideo dico, quod *persona* in divinis significat relationem per modum substantiae. Ipsa enim relatio, quae est distinguens, est distinctum, quia paternitas est Pater. Et quia *persona* significat quid distinctum existens in natura aliqua, ideo constat quod significat relationem, inquantum ipsa relatio est ad ipsum relatum, et inquantum ipsum relatum est subsistens in tali natura. Et ideo patet quod *persona* significat relationem per modum substantiae, non quae est essentia, sed quae est suppositum habens essentiam. Et ex hoc patet quod omnes opiniones, secundum aliquid, verum dixerunt. Qui enim dixerunt, quod est aequivocum, et quandoque significat unum, quandoque aliud, pro tanto verum dixerunt, quod cum in *persona* includatur et proprietates et hypostasis et essentia, et haec non differant realiter in Deo, significat (1) relationem ut hypostasis; significat enim essentiam, quae est hypostasis, et significat etiam proprietatem, quae est ipsum suppositum distinctum; unde quandoque potest poni pro uno, quandoque pro alio. Sed hoc accidit *personae* ex hoc quod in divinis omnia praedicta unum sunt secundum rem. Similiter qui dixerunt, quod significat tantum hypostasis, attenderunt modum secundum quem significat nomen, quia significat per modum subsistens in natura aliqua; quamvis significet ipsum distinctum, quod est ipsa relatio distinguens. Similiter qui dixerunt, quod significat substantiam in recto, attenderunt substantiam quae est hypostasis distincta proprietate. Qui autem dixerunt e converso, at-

(1) Al. quod significat. Nicolai proinde significat.

tenderunt substantiam quae est essentia. Et qui dixerunt, quod significat hypostasim, et proprietatem ponit circa eam, non acceperunt hypostasim ex parte qua subsistit naturae divinae, ut significatur hoc nomine *Deus*, quod indistincte tribus personis convenit; sed ex parte illa qua hypostasis est ipsa relatio distinguens hypostasim: quia in Deo idem est distinguens et distinctum. Et e converso consideraverunt hypostasim vel substantiam, qui dixerunt, quod proprietates non ponitur circa substantiam ut distinguens ipsam.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus attendit significationem personae quantum ad modum significandi, et non quantum ad id quod significatur; et ideo quamvis significatur relatio, quia tamen significatur per modum substantiae, ideo dixit, quod significat substantiam; et quia ulterius substantia in Deo est idem quod essentia, ideo consequitur ut significet etiam essentiam, secundum quod Pater est Deus, et etiam ipsa deitas.

Et per hoc patet responsio ad secundum de definitione Boetii.

Et similiter ad tertium: quia quamvis significet relationem, non tamen significat per modum relationis; et ideo non refertur secundum nomen ad aliud.

Ad quartum dicendum, quod *quid* quandoque quaerit essentiam, ut cum quaeritur: Quid est homo? Animal rationale mortale. Quandoque quaerit ipsum suppositum, ut cum quaeritur, quid natus in mari? Piscis, respondetur. Et ita etiam fuit responsum haereticis quaerentibus, quid tres? Personae.

Ad quintum dicendum, quod cum dicitur *persona*, quasi per se una, non significatur unitas essentialis, sed magis unitas personae, quae est ex proprietate; et ideo illa ratio non est ad propositum.

Et per hoc etiam patet responsio ad ea quae in contrarium obiecta sunt, quae procedunt quantum ad id quod significat hoc nomen *persona*. Invenimus enim in divinis quatuor modos significandi. Aliquid enim significat absolutum per modum absoluti, ut Deus; aliquid relationem per modum relationis, ut Pater; aliquid, absolutum per modum relationis, ut potentia generandi; et aliquid, relatum per modum absoluti, ut *persona*; et hoc accidit inquantum relatio essentialiter est ipsa substantia divina, etc.

ARTICULUS IV.

Utrum *persona* praedicatur pluraliter in divinis.
(1 p., qu. 50, art. 1.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod *persona* non praedicatur pluraliter. Ut enim ex littera habetur, esse tres personas, esse tria quaedam. Sed non conceditur quod Pater et Filius et Spiritus sanctus sint tria, sed unum. Ergo videtur quod non possint dici tres personae.

2. Praeterea, *persona* significat existens substantialiter in natura aliqua. Sed distinctio proprietatum non diversificat id quod substantialiter est in natura aliqua. Ergo videtur, cum Pater et Filius et Spiritus sanctus non distinguantur nisi proprietatibus, quod non possint dici tres personae.

3. Item, proprietates personales non magis substantialiter sunt in Deo quam proprietates essentielles, ut bonitas, sapientia et huiusmodi. Sed proprietates

essentiales non faciunt personas plures. Ergo nec proprietates relativae.

4. Praeterea, sicut hoc nomen *Deus* significat habens naturam divinam, sic hoc nomen *persona* significat subsistens in divina natura. Sed, propter unitatem divinae naturae, non potest dici quod sint plures dii. Ergo quod nec eadem ratione sint plures personae.

Contra est quod in littera dicitur, et quod communis usus Ecclesiae habet.

Praeterea, hoc videtur per Richardum (4 de Trinit., cap. 10), qui dicit: *Timentes ubi non est timor, recte timentes personas secundum substantiam dici, si persona tantum esse substantiale significet, nec aliquid consignificet*; ratione cuius dicit, quod multipliciter personae.

Solutio. Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est, *persona* dicit aliquid distinctum subsistens in natura intellectuali. Unde ubicumque ponitur aliqui distincti habentes naturam intellectualem, ponuntur plures personae. Nec interest ad pluralitatem personarum, utrum habeant eandem naturam, nec ne. Divisio enim naturae in pluribus personis in hominibus accidit, tum ex imperfectione naturae humanae quae non est sum esse, sed accipit ipsum in supposito suo; unde in diversis suppositis est secundum diversum esse; tum etiam ex modo distinctionis, quia personae humanae distinguuntur per materiam, quae est pars essentiae. Unde oportet personam distinctam unam essentiam non habere: quorum neutrum est in divinis personis: unde tres personae sunt subsistentes in una natura.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus (7 de Trinit., cap. 6), accipit largo modo *tria* pro *tres*: sicut etiam Hilarius (lib. de Synodis, ante med.) dicens, quod per substantiam sunt tria, per consonantiam unum, accipiens substantiam pro hypostasi. Vel dicendum, quod non sunt tria simpliciter, sed tria quaedam, scilicet tria supposita.

Ad secundum dicendum, quod in creaturis diversitas proprietatum non facit plures personas, quia proprietates non est *persona* subsistens; sed in divinis proprietates sunt ipsae personae subsistentes: quia et paternitas est ipse Pater; et esse Patrem et esse Deum, non est aliud et aliud esse: non enim est aliud esse Patris, quod non sit esse Filii; et ideo ad numerum proprietatum personalium sequitur numerus personarum.

Ad tertium dicendum, quod proprietates essentielles etiam sunt subsistentes, sed tamen una non habet rationem quod distinguatur ab alia secundum rem, sed solum secundum rationem; sed proprietates relativae habent hoc ex virtute oppositionis. Unde sicut Pater est quid subsistens, ita et bonus; sed Pater et Filius est alius et alius subsistens; sed bonus et sapiens est unum et idem subsistens. Unde de singulis personis omnia ista dicuntur; et ideo proprietates essentielles non faciunt numerum personarum; quia numerus sequitur distinctionem.

Ad quartum dicendum, quod nomina substantiva non recipiunt pluralitatem nisi ex multiplicatione formae a qua imponuntur: et quia deitas a qua imponitur hoc nomen *Deus*, non multiplicatur; ideo nec ipsum nomen, quod a tali forma imponitur: sed nomen *personae* imponitur a forma personalitatis, quae dicitur rationem subsistendi naturae tali; et ideo ubi sunt plures subsistentes, sunt plures personalitates et plures personae.

Expositio textus.

Non est aliud Deum esse, aliud personam esse. Hoc non dicitur solum quantum ad identitatem rei, quia sic in Deo non est nisi unum esse; sed etiam secundum rationem, quia ex hoc ipso quod habet esse subsistens in natura divina, persona in Deo dicitur. Istud tamen esse rationis cuius causa per se convenit est relatio, prout est subsistens distincta, cum nihil aliud tale possit poni in divinis. Et ideo quantum ad modum significandi, persona est de substantialibus; quantum vero ad id quod nomine personae in divinis supponitur pertinet ad relativa.

Non aliud dicimus quam substantiam Patris: ut tamen nomine substantiae non essentia sed hypostasis intelligatur.

Hic sit sensus, Pater est essentia divina. Hoc magister de suo addit, quia ex verbis Augustini expresse non habetur: et tamen quodammodo verum est non ratione significationis nominis, sed ratione identitatis rei: quia in divinis est idem hypostasis quod essentia secundum rem.

Non ut illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Videtur quod secundum hoc non proprie dici possunt tres personae. — Sed dicendum, quod de Deo nihil proprie dici potest ex verbis nostris quod divinam veritatem perfecte exprimat; tamen per modum quo alia de Deo dicimus, etiam hoc, necessitate cogente, in usum relationis venit. Cum enim per Scripturam canonicam traditum non inveniat, non attentasset tali modo relationis uti, nisi necessitas cogesset. Unde necessitas magis est excusatio praesumptionis quam falsitatis.

Verius enim cogitur Deus quam dicitur. Vi-

DISTINCTIO XXIV.

Quid significetur his nominibus, unus vel una, duo vel duae, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distinctae; cum his utitur de Deo loquentes.

Hic diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate non sit diversitas vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo; quid significetur his nominibus, scilicet, unus vel una, duo vel duae, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctae vel distinctio; cum dicitur unus Deus, duae personae, vel tres personae, plures personae, distinctae sunt personae, vel cum dicitur distinctio personarum, pluralitas personarum, trinitas personarum, et huiusmodi. Videtur enim hoc dicentes numerum quantitates et rerum multitudinem vel multiplicitatem in Deo ponere. Quid ergo ista ibi significant, ipso de quo loquimur aperiante, insinuare curemus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quae non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

Si diligenter praemissis auctoritatum verbis intendimus, ut dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum usus introductus ratione removendi atque excludendi a simplicitate Deitatis quae ibi non sunt, quam ponendi aliqua.

Quid per unum significetur, cum dicitur, unus Deus.

Cum enim dicitur unus Deus, multitudo deorum excluditur nec numeri quantitas in Divinitate ponitur; tanquam diceretur, Deus est, nec multi sunt, vel plures dii. Unde Ambrosius (in lib. 4 de Fide, cap. 2) ait: « Cum unum dicimus Deum, unitas excludit numerum deorum, nec quantitatem in Deo ponit: quia nec numerus nec quantitas ibi est. »

detur falsum: quia multa de Deo dicimus ore quae corde non intelligimus, ut etiam infra per Chrysostomum (homil. 2) habetur. — Sed dicendum, quod quamvis ad talia quae intellectum excedunt, cor non perveniat intelligendo veritatem, tamen per fidem tenet, quam verbis perfecte exprimere non valet. Quomodo tamen aliquid verius dicitur quam intelligitur, vel e contrario, infra dicitur, dist. 59, qu. 1, art. 1.

Quia scriptura non contradicit. Hoc videtur nihil esse, quia similiter Scriptura non contradiceret si diceremus unam esse personam. Sed dicendum, quod Augustinus non assignat totam rationem, quia hoc non est causa, quare proprie et vere dici possit; sed quare fidei pietati non repugnat, ut sic loquamur, proprietate significationis observata.

Timet dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa aequalitate ulla diversitas. In essentia etiam non intelligitur aliquid per quod ad relationem trahi possit, sicut invenitur distinctio per se: unde pluralitas rerum non salvaretur in distinctione relationum, sed exigeret divisionem in absolutis.

Cum hoc dicitur, excluditur singularitas. Hilarius ex auctoritate inducta vult probare et unitatem essentiae et pluralitatem personarum. Ex hoc enim quod Pater separatim a Filio nominatur, intelligitur distinctio personarum; et ideo dicit, quod ex hoc excluditur intelligentia singularis, scilicet ne Deus singularis putetur quasi deitas in uno tantum supposito inveniat: atque unici, id est solitarii intelligentia; quasi non sit consortium divinarum personarum per unionem amoris. Unitatem autem essentiae probat consequentia visionis, quia qui videt Filium, videt et Patrem.

Quo sensu dicitur, unus est Pater vel unus est Filius.

Similiter cum dicitur, unus est Pater vel unus est Filius, et huiusmodi, ratio dicitur haec est quod non sunt multi patres vel multi filii, ita et de similibus. Item cum dicimus plures esse personas, singularitatem atque solitudinem excludimus, nec diversitatem nec multipliciter ibi ponimus; quasi diceretur: Sine solitudine ac singularitate personas confitemur. Unde Hilarius (in lib. 4 de Trin., parum ante med.) sic ait: « Dixit Deus Gen. 1, 26: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Quaero nunc, an solum Deum sibi locum existimes, an huic sermonem eius intellegas ad alterum extitisse? Si solum fuisse dicis, ipsius voce « argueris dicentis, faciamus, et, nostram. Sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligentiam professio consortii: quia aliquod consortium esse non potest ipsi solitario: neque solitudo solitarii recipit, faciamus, nec alieno a se diceret, « nostram. » Attende, lector, his verbis, et vide quia nomine consortii pluralitatem significavit. Professio ergo consortii, est professio pluralitatis: quam professus est dicens, faciamus, et, nostram: pluraliter enim utrumque dicitur. Sed haec professio pluralitatis, non diversitatem vel multitudinem ponit, sed solitudinem et singularitatem negat. Sic ergo cum dicimus plures personas vel pluralitatem personarum, singularitatis et solitudinis intelligentiam excludimus.

Quid per ternarium significetur, cum dicitur tres personae.

Ita etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarii, non quantitatem numeri in Deo ponimus vel aliquam diversitatem, sed intelligentiam non ad aliam nisi ad Patrem et Filium et Spiritum sanctum dirigendam significamus; ut sit huius dicitur intelligentia: tres personae sunt; vel tres sunt Pater et Filius et Spiritus sanctus; id est, nec tantum Pater, nec tantum Fi-

lius, nec tantum Pater et Filius in deitate sunt, sed etiam Spiritus sanctus, et non alius ab his. Similiter non tantum est ibi haec persona vel illa, vel haec et illa; sed haec et illa et illa, et non alia. Et hoc fore ita intelligendum Augustinus satis ostendit (7 de Trin., cap. 4), ubi dicit, quod illo nomine non diversitatem intelligi vult, sed singularitatem nolum.

Quid per duo cum dicitur, duae personae, vel Pater et Filius duo sunt.

Similiter cum dicitur, duo sunt Pater et Filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus; sed hoc significamus, quod non est tantum Pater, nec tantum Filius, sed Pater et Filius; et hic non est ille: ita et de aliis huiusmodi. Ita etiam cum dicimus, Pater et Filius sunt duae personae, hoc significamus quod non tantum Pater est persona, nec tantum Filius est persona; sed Pater est persona, et Filius est persona, et haec duo est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personae distinctae.

Cum autem dicimus, distinctae sunt personae, vel distinctio in personis, confusionem atque permixtionem excludimus, et hanc non esse illam significamus. Cuiusmodi admodum, distinctae sunt personae proprietatibus, sive differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, et aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus aliam et aliam, non diversitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur discretio.

Ita et cum dicitur discretae personae, vel cum dicitur

Divisio textus.

Posita divisione divinarum nominum, et ostenso quod quaedam pluraliter in divinis praedicantur, et quaedam singulariter tantum, inquit Magister hic de nominibus significantibus unitatem et pluralitatem, qualiter in Deo accipiuntur; et dividitur in partes duas: in prima determinat de ipsis nominibus significantibus unitatem et pluralitatem secundum se; in secunda ostendit qualiter termini significantes pluralitatem, possunt addi huic nominationi persona, 25 dist. ibi: Praeterea considerandum est. Prima in tres: in prima movet questionem; in secunda solvit eam, ibi: Si diligenter praemissis auctoritatum verbis intendimus; in tertia solvit quamdam objectionem, ibi: Hic non est praetermittendum quod cum supra dicitur sit, Deum nec singularem nec multiplex esse confitemur. . . . in contrarium videtur sentire Isidorus.

Si diligenter praemissis auctoritatum verbis intendimus. . . magis videtur horum verborum usus introductus ratione removendi atque excludendi a simplicitate Deitatis quae ibi non sunt. Hic solvit questionem, et circa hoc tria facit: primo ponit summam solutionis in generali; secundo specificat quantum ad nomina significantia unitatem, ibi: Cuiusmodi dicitur Deus, multitudo deorum excluditur; tertio quantum ad nomina significantia pluralitatem, ibi: Ita etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarii non quantitatem numeri in Deo ponimus. Circa primum duo facit: primo ostendit quid significet hoc nomen unus, quando termino essentiali adiungitur; secundo quid significet, quando termino personali adiungitur, ibi: Similiter cum dicitur, unus est Pater. . . ratio dicitur est quod non sunt multi Patres.

discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio vel distinctio, non diversitas vel divisio, sive separatio. Unde Ambrosius (in lib. 4 de Trin., cap. 2) (1): « Non est ipse Pater qui Filius; sed inter Patrem et Filium expressa distinctio est. »

Quomodo Trinitas ibi accipiatur.

Cum vero dicitur Trinitas, id significari videtur quod significatur cum dicitur: tres personae; ut sicut non potest dici, Pater est tres personae, vel, Filius est tres personae, ita non debet dici, Pater est Trinitas, vel, Filius est Trinitas.

Hoc videtur contrarium esse praedictis.

Hic non est praetermittendum, quod cum supra dictum sit (dist. 25), Deum nec singularem nec multiplex esse confitemur, idque sanctorum auctoritatis sive confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidorus (7 Elym. cap. 4) dicens: « Distinguendum est inter Trinitatem et unitatem. Est enim unitas simplex et singularis; Trinitas vero multiplex et numerabilis, quia Trinitas est trium unitas. » Ecce unitatem dicit esse singularem, et Trinitatem multiplex et numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut et alii accipiunt unum; multiplex vero et numerabilem, sicut alii dicunt trinum.

(1) Seu de Fide ad Gratianum, ut expresse inscribit Ambrosius (ex edit. P. Nicolai).

Ita etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarii non quantitatem numeri in Deo ponimus. Hic ostendit quid significet in divinis nomina pertinentia ad pluralitatem; et circa hoc tria facit: Quaedam enim nomina pertinent ad pluralitatem, significantia ipsam pluralitatem, quorum significationem primo exprimit: quaedam vero significant id quod est principium pluralitatis, sicut distinctio et discretio, quorum significationem secundo exponit, ibi: Cum autem dicimus, distinctae sunt personae, vel distinctio est in personis, confusionem, atque permixtionem excludimus. Quoddam vero est quasi continens pluralitatem, sicut hoc nomen Trinitas, quod est collectivum personarum, cuius significationem tertio explanat, ibi: Cum vero dicitur Trinitas, id significari videtur quod significatur cum dicitur, tres personae. Circa primum duo facit: primo exponit nomina significantia pluralitatem in communi, sicut hoc nomen plures; secundo nomina significantia pluralitatem in speciali, ibi: Ita et cum dicitur discretae personae. . . eandem intelligentiam facimus. Ubi primo exponit nomen pertinens ad binarium personarum; secundo nomen pertinens ad binarium, ibi: Similiter cum dicimus, duo sunt Pater et Filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus.

Cum autem dicimus, distinctae sunt personae. . . confusionem atque permixtionem excludimus. Hic exponit nomina significantia id quod est principium pluralitatis; et primo nomen distinctio; secundo nomen discretio, ibi: Ita et cum dicitur discretae personae. . . eandem intelligentiam facimus.

QUAESTIO I.

Hic quaeruntur duo: Primo de nominibus significantibus unitatem et pluralitatem in divinis;